

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

DEVELOPING COMMUNITY PRODUCTS THROUGH PARTICIPATORY LOCAL WISDOM
TO REDUCE HOUSEHOLD EXPENSES IN THUNG KOR SUBDISTRICT,
WIANG CHIANG RUNG DISTRICT, CHIANG RAI PROVINCE

วิไลลักษณ์ วงค์ชัย*, ธนภัทร กันทาวงศ์, พีระพล ศรีวิชัย และทิพย์สุดา ฟองสมุทร
Wilailak Wongchai*, Thanaphat Kuntawong, Pheerapol Sriwichai and Thipsuda Fongsamut

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Faculty of Accounting, Chiang Rai Rajabhat University
*Corresponding email: wilailuxwong@gmail.com

วันที่รับ: 4 ธันวาคม 2567, วันที่แก้ไข: 26 กุมภาพันธ์ 2568, วันที่ตอบรับ: 26 มีนาคม 2568

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน
ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

DEVELOPING COMMUNITY PRODUCTS THROUGH PARTICIPATORY LOCAL WISDOM TO
REDUCE HOUSEHOLD EXPENSES IN THUNG KOR SUBDISTRICT,
WIANG CHIANG RUNG DISTRICT, CHIANG RAI PROVINCE

วิไลลักษณ์ วงค์ชัย*, ธนภัทร กันทาวงศ์, พีระพล ศรีวิชัย และทิพย์สุดา ฟองสมุทร

Wilailak wongchai*, Thanaphat Kuntawong Pheerapol Sriwichai and Thipsuda Fongsamut

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Faculty of Accounting, Chiang Rai Rajabhat University

*Corresponding email: wilailuxwong@gmail.com

วันที่รับ: 4 ธันวาคม 2567, วันที่แก้ไข: 26 กุมภาพันธ์ 2568, วันที่ตอบรับ: 26 มีนาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชน ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มพัฒนาสตรี รวมจำนวน 50 คน ที่เป็นประชาชนในตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แหล่งข้อมูลมาจากปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มพัฒนาสตรี เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน ปัญหาที่พบ และแนวทางการแก้ไขโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนตำบลทุ่งก่อเผชิญปัญหาผลผลิตทางการเกษตรเสียหายจากศัตรูพืช และสภาพอากาศ รวมถึงปัญหาผลผลิตล้นตลาด ทำให้ราคาตกต่ำ ชุมชนมีแนวทางแก้ไขปัญหาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การนำสับปะรดหรือเปลือกสับปะรด หรือมะนาวที่เหลือใช้มาพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจาน ซึ่งการตัดสินใจดำเนินโครงการนี้เป็นความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มพัฒนาสตรี อีกทั้งชุมชนได้พัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้สูตรน้ำยาล้างจานจากเปลือกสับปะรด และมะนาว โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น ร่วมกับส่วนผสมอื่น ๆ เช่น สารเคมี N70 และเกลือ โดยสูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่สามารถผลิตน้ำยาล้างจานได้ 20 ลิตรต่อครั้ง ซึ่งมากกว่าสูตรเดิมที่ผลิตได้เพียง 10 ลิตร ด้านการผลิตน้ำยาล้างจานใช้ต้นทุนเพียง 120 บาทต่อ 20 ลิตร ขณะที่การซื้อน้ำยาล้างจานในปริมาณเดียวกัน

จะมีค่าใช้จ่าย 1,000 บาท ทำให้สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ 880 บาทต่อปี นอกจากการลดค่าใช้จ่ายแล้ว โครงการนี้ยังช่วยสร้างโอกาสพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถช่วยลดต้นทุนในครัวเรือน ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างความยั่งยืนในการดำรงชีวิตของชุมชนได้

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การมีส่วนร่วม, การลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน

Abstract

This research aimed to analyze the community context, identify problems, and propose solutions through local wisdom to reduce household expenses in Thung Kor Subdistrict, Wiang Chiang Rung District, Chiang Rai Province, as well as to develop community products using participatory local wisdom to reduce household expenses. The study used a purposive sampling technique to collect data from 50 key informants, including local scholars, community leaders, elderly groups, and women's development groups, who lived in Thung Kor Subdistrict, Wiang Chiang Rung District, Chiang Rai Province. The research instruments included a semi-structured interview with local scholars, community leaders, elderly groups, and women's development groups to gather information on the community's context, existing problems, and solutions based on local wisdom, as well as an in-depth interview, a focus group discussion, a participant observation, academic literature, and government data.

The results showed that the community in Thung Kor Subdistrict faced agricultural challenges such as crop damage due to pests and weather conditions, as well as market oversupply, which resulted in declining prices. To address these issues, the community used local wisdom to create dishwashing liquid by combining pineapples, pineapple peels, and surplus lime. Researchers and the community worked together to address these issues through a participatory process that included local scholars, community leaders, elderly groups, and women's development groups. The community also developed a new dishwashing liquid formula by combining locally available ingredients with other components such as N70 chemical and salt. The newly developed formula produced 20 liters per batch, doubling the previous formula's output of only 10 liters. The production cost for 20 liters was only 120 THB, whereas purchasing the same amount on the market would cost around 1,000 THB, allowing households to save 880 THB per year. This initiative not only reduced household expenses, but it also created career development opportunities and improved the overall quality of life in the community.

Keywords: Product development, Local wisdom, Participation, Household expense reduction

บทนำ

ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่สมดุลทั้งในด้านการผลิตและการบริโภค ส่งผลให้เกิดของเสีย และมลพิษในระดับที่เกินกว่าความสามารถของระบบนิเวศที่จะรองรับได้ สิ่งนี้ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะยาว (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ดังนั้น การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยอาจบูรณาการเข้ากับการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระดับชุมชน และสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดการพัฒนาสินค้าและบริการจากนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์

จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก และมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญหลายชนิด เช่น ข้าว ลำไย ชา กาแฟ และสับปะรด โดยเฉพาะสับปะรดซึ่งเป็นพืชที่มีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่สูง (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงราย, 2567) อย่างไรก็ตาม ชุมชนเกษตรกรในตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายจากศัตรูพืชและสภาพอากาศ รวมถึงปัญหาผลผลิตล้นตลาดที่ส่งผลให้ราคาตกต่ำ สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อรายได้และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร จากการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ตำบลทุ่งก่อ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการซื้อของใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน (600 บาท/ปี) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน การที่ประชาชนต้องซื้อของใช้เหล่านี้จากตลาดส่งผลให้ค่าใช้จ่ายครัวเรือนเพิ่มขึ้น และเมื่อรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอนเนื่องจากปัญหาผลผลิตเสียหายและราคาตกต่ำ เกษตรกรจึงต้องเผชิญกับภาวะหนี้สินและความยากลำบากในการดำรงชีวิต

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาได้ โดยการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น เปลือกสับปะรดและมะนาว ซึ่งมักถูกทิ้งเป็นขยะหรือไม่สามารถจำหน่ายได้ มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจานใช้เองในครัวเรือน นอกจากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายแล้ว ยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลผลิตทางการเกษตรที่เสียหายหรือเหลือใช้ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชน ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนของเกษตรกรในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่กระบวนการระดมความคิด การตัดสินใจ การทดลองผลิต และการประเมินผล เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา โดยแบ่งออกเป็น 4 มิติหลัก ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การที่ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจตั้งแต่การวางแผนจนถึงการดำเนินงาน 2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหรือโปรแกรมที่ได้รับการวางแผนไว้ 3. การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ การที่ประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาหรือการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง และ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลของโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อให้การประเมินผลสะท้อนถึงความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้มีส่วนได้เสีย (Cohen & Uphoff, 1981) อีกทั้งเป็นกระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของบุคคล แก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิธีการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผล (Erwin, 1976) จากทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ (Cohen & Uphoff, 1981; Erwin, 1976) คณะผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานวิจัย เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยกระบวนการ 1. ทำความเข้าใจบริบท 2. กำหนดเตรียมการจัดกิจกรรม 3. ดำเนินการเชิงปฏิบัติการ และ 4. ติดตามการดำเนินงาน

แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และกลุ่มชนมีการสั่งสม พัฒนา และสืบทอด ต่อกันมา องค์ความรู้ภูมิปัญญาจึงมีลักษณะเป็นการบูรณาการศาสตร์ทุกแขนงในวิถีชีวิต (พระครูสาครคุณากรณ์, 2566) และภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดในการประดิษฐ์คิดค้นของคนในท้องถิ่น โดยเป็นผลมาจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจนถึงคนรุ่นปัจจุบัน เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตมาใช้ประจำวัน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน (อดิศร หนั่นคำจ, 2565) จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่สะสมมานาน ความรู้ที่ได้รับจากบรรพบุรุษ การปรับตัว และการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาและใช้ประโยชน์ ซึ่งไม่ได้กำหนดว่าเป็นศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง แต่เป็นการบูรณาการทุกศาสตร์ทุกแขนงเข้าด้วยกัน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้นำภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้ศึกษาและสั่งสมประสบการณ์ มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ภายใต้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนานวัตกรรมใหม่ ปรับปรุงใหม่โดยการปรับปรุงหรือดัดแปลง และลอกเลียนแบบหรือการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ (McCarthy and Perreault, 1991) โดยปัจจุบันพบว่าประเทศไทยมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย เป็นการสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชนอย่างหลากหลาย (รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม, 2560) และผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น ควรสื่อให้เห็นถึงผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (จิตพนธ์ ชุมเกต, 2560) ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวคิด (McCarthy & Perreault, 1991) โดยเป็นการพัฒนาด้วยการปรับปรุงหรือดัดแปลงเพื่อให้ได้คุณภาพที่ดีขึ้น พร้อมทั้งตั้งอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน หมายถึง จำนวนเงินที่ครัวเรือนใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ รวมถึงมูลค่าของสินค้าและบริการที่ได้รับโดยไม่ต้องซื้อ

เช่น สินค้าที่ผลิตและบริโภคเอง นอกจากนี้ยังครอบคลุมรายจ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าภาษี เงินบริจาค ค่าเบี้ยประกันภัย และดอกเบี้ยจ่าย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1. ค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค หมายถึง รายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อสินค้าและบริการเพื่อการดำรงชีพ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาพยาบาล การเดินทาง และการสื่อสาร 2. ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ได้แก่รายจ่ายอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบริโภคโดยตรง เช่น ค่าภาษี เงินบริจาค ค่าเบี้ยประกันภัย ค่าสลากกินแบ่ง และดอกเบี้ยจ่าย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2544) ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนขึ้นอยู่กับระดับรายได้เปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยของคนในสังคม มากกว่ารายได้สมบูรณ์ตามแนวคิดของ (Keynes, 1936) จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเป็นจำนวนเงินที่ครัวเรือนใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการที่จำเป็นต่อการดำรงชีพที่ครัวเรือนต้องซื้อ/จ่ายด้วยเงิน หรือได้มาโดยไม่ได้อะไร (ผลิตเอง ได้รับความช่วยเหลือจาก บุคคลอื่น/รัฐเป็นสวัสดิการจากการทำงาน หรือเบิกได้จากนายจ้าง)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชน ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตที่เกี่ยวกับเนื้อหา

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตที่เกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 50 คน ซึ่งได้แก่ ประชาชนชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มพัฒนาสตรี ที่อาศัยอยู่ในตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย โดยกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในชุมชนและมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยมีกระบวนการคัดเลือกชุมชน โดยวิธีการคัดเลือกดังกล่าว เริ่มต้นจากขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนเพื่อแนะนำบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้ 1. ประชาชนชุมชนเป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชน 2. ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการบริหารและพัฒนาชุมชน 3. กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงแนวทางการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และ 4. กลุ่มพัฒนาสตรี เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพและพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใน

ขอบเขตที่เกี่ยวกับเวลา

เดือน ตุลาคม – พฤศจิกายน พ.ศ. 2567

ขอบเขตที่เกี่ยวกับวิธีการรวบรวมข้อมูล

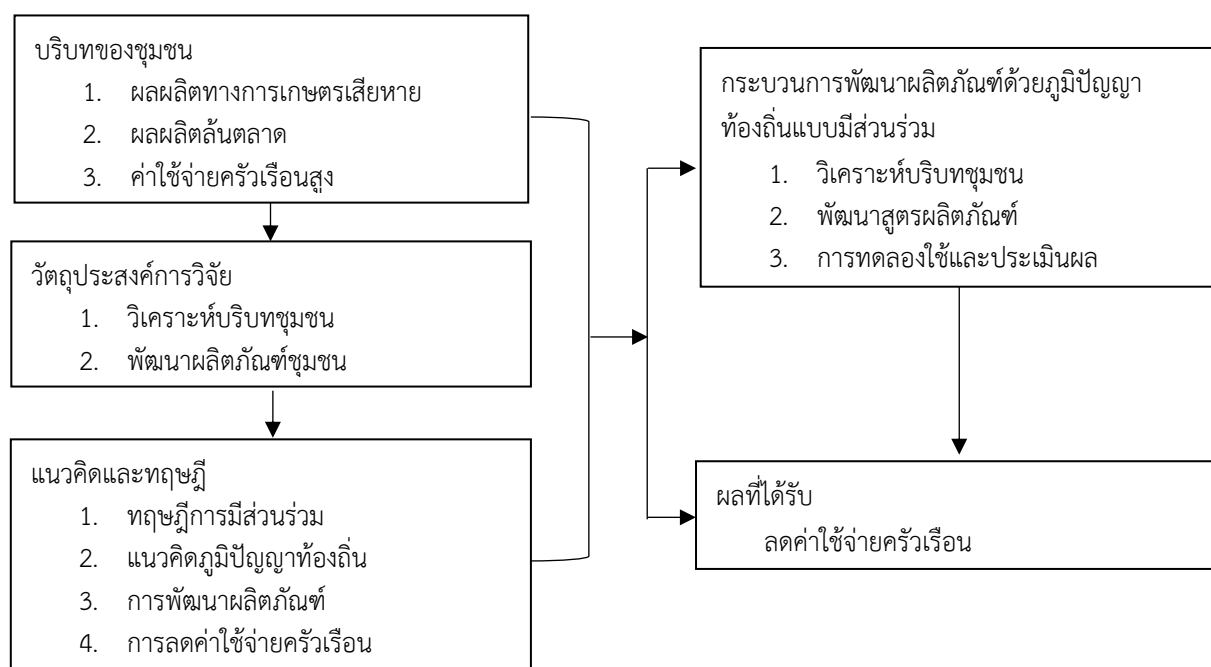
การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ขอบเขตที่เกี่ยวกับตัวแปรที่ต้องศึกษา

การมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมและการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่า 1. การมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ (Cohen & Uphoff, 1981) และ Erwin (1976) นำเสนอว่า กิจกรรมใด ๆ ก็ตามต้องมาจากความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของ ประชาชน ชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มพัฒนาสตรี มาทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่นและแตกต่างผ่าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ตามแนวคิดของ (Keynes, 1936) ตามกรอบแนวคิดต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบกระบวนการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นทำความเข้าใจบริบท เป็นขั้นเตรียมการในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับศึกษาบริบทชุมชน ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 2. ขั้นกำหนดเตรียมการจัดกิจกรรม ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีสัมมนาในกลุ่มกับผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ ประเด็นเฉพาะการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยเกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง นำมาใช้ประโยชน์กับการผลิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำปัญหาและความต้องการมาพิจารณาจัดกิจกรรมสนับสนุนส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ด้วยวิธีการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation-Influence-Control : AIC) ร่วมกันวางแผนการดำเนินการจัดกิจกรรม และประเมินผลการดำเนินงาน 3. ขั้นดำเนินการเชิงปฏิบัติการเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย และ 4. ขั้นติดตามการดำเนินงาน ประเมินผลการดำเนินงาน จัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน สรุปรายงานผลการดำเนินการและเสนอแนวทางการปรับปรุงพัฒนา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้ที่มีความสนใจ รวมจำนวน 50 คน ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจากการแนะนำของกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีกรอบการวิเคราะห์ตามประเด็นที่ใช้ในการศึกษาและแนวคิดทฤษฎี โดยอยู่ภายใต้ประเด็น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ข้อสังเกตผ่านการจัดทำกรวิเคราะห์เนื้อหา โดยหาค่า IOC มีค่าเท่ากับ 0.81

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ทราบข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์ ความรู้ และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน 2. การสนทนากลุ่ม (Focus group) ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่หลากหลายจากผู้เข้าร่วม การสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับปัญหา และการระดมสมองเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เป็นไปได้ และ 3. การสังเกต ได้ทราบข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น และกระบวนการทำงานร่วมกันของชุมชนในการแก้ไขปัญหา เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (Denzin, 1970)

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่รับมาสังเคราะห์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การรวบรวมข้อมูล โดยการถอดรหัส และลดทอนข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลตามหมวดหมู่ของข้อมูลโดยเชื่อมโยงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. ชั้นทำความเข้าใจบริบท

1.1 บริบทชุมชน ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก้อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

พื้นที่บ้านโป่งและบ้านห้วยเคียน เป็นหมู่บ้านในตำบลทุ่งก้อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย และส่วนหนึ่งของเมืองโบราณเวียงเชียงรุ้ง ประชาชนในพื้นที่อยู่ร่วมกันบนฐานวัฒนธรรมล้านนาและวัฒนธรรมอีสาน ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการเกษตรที่หลากหลาย และพื้นที่ส่วนใหญ่พื้นที่ราบระหว่างภูเขา มีพื้นที่ราบใช้ในการเพาะปลูกร้อยละ 60 พื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 20 พื้นที่เหลือมีข้อจำกัดในเรื่องลักษณะภูมิประเทศซึ่งก่อให้เกิดการพังทลายของดินและขาดแคลนน้ำอยู่ประจำ ดังนั้น ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพด้านการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ เช่น ปลูกข้าว ปลูกสับปะรด ปลูกมะนาว ปลูกทุเรียน เลี้ยงหมู และเลี้ยงโค เป็นต้น รองลงมาคือ อาชีพด้านค้าขาย และอาชีพด้านแปรรูปอาหาร และจากการข้อมูลที่ได้รับจากผู้นำชุมชนพบว่า จากกระแสการส่งออกสับปะรดฤดูแล ประชาชนจึงหันมาปลูกสับปะรดกันมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านทุกฤดูกาล จะได้รับความเสียหายจากศัตรูพืชและสภาพอากาศ และผลผลิตในส่วนที่ได้รับความเสียหายจะไม่สามารถนำไปจำหน่ายหรือใช้ประโยชน์ได้ ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำผลผลิตที่ได้รับความเสียหายมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยต้องการนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์น้ายาล้างจาน ซึ่งสามารถลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน และสามารถเปลี่ยนจากเงินที่จะนำไปซื้อของใช้ในครัวเรือนเป็นเงินออมไว้ใช้ในอนาคตได้

1.2 ความต้องการนำผลผลิตที่ได้รับความเสียหายมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยต้องการนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์น้ายาล้างจาน

จากการสัมภาษณ์ประชาชนชุมชน พบว่า ในชุมชนมีประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในการทำปุ๋ย การทำน้ายาล้างจาน การแปรรูปอาหาร และการทำตะกร้าหวาย ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษ การเข้ารับการศึกษาอบรม และการศึกษาเอง

1.2.1 การทำปุ๋ย ในชุมชนได้นำเอาเศษอาหาร เช่น เศษผัก ผลไม้ ปลา มาหมักทำเป็นปุ๋ย เพื่อใช้ในการปลูกพืช แต่ว่าประสิทธิภาพของปุ๋ยที่ได้ยังดีไม่เท่าปุ๋ยเคมี อีกทั้งยังใช้เวลาหมักเป็นเวลานาน บางครั้งอาจไม่ทันต่อการใช้งาน เกษตรกรจึงเลือกใช้ปุ๋ยเคมีแทนปุ๋ยหมัก

1.2.2 การทำน้ายาล้างจาน ในชุมชนมีชาวบ้านที่ทำส่วนมะนาว และบางบ้านปลูกต้นมะกรูด ในช่วงที่มะนาวราคาถูก จะมีราคาต่ำกว่ากิโลกรัมละ 10 บาท ประชาชนชาวบ้านจึงมีแนวคิดนำผลมะนาวไปทำเป็นน้ายาล้างจาน ซึ่งความรู้ที่นำมาทำน้ายาล้างจานเป็นความรู้ที่ศึกษาด้วยตนเอง โดยต้นทุนในการทำน้ายาล้างจาน 1 ครั้ง อยู่ที่ประมาณ 150 บาท สามารถผลิตน้ายาล้างจานได้ 10 ลิตร ใช้ได้ประมาณ 7-8 เดือน/ครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนและชาวบ้านไม่ทราบว่า สามารถนำสับปะรดที่มีอยู่ในพื้นที่มาหมัก และทำเป็นน้ายาล้างจานได้

1.2.3 การแปรรูปอาหาร ในชุมชนมีชาวบ้านที่แปรรูปอาหาร เช่น การทำมะขามแช่อิ่ม โดยใช้มะขามของตนเองที่ปลูกไว้ และซื้อมะขามในชุมชนมาแปรรูป โดยประชาชนชุมชนให้สัมภาษณ์ว่า ได้ทดลอง

ทำหลายสูตรจนได้สูตรที่ลงตัว ซึ่งแต่ละคนมีสูตรที่ไม่เหมือนกัน บางคนเปิดเผยว่า ตนเองใช้วิธีการป้องกันวิธีการ
ลวกน้ำร้อน ใช้วิธีการบอกจากหัวไปท้าย และบางคนใช้วิธีการลวกน้ำร้อน ในการแปรรูปอาหารต้องอาศัย
ความชำนาญและฝีมือของผู้ทำ อีกทั้งยังเป็นสูตรที่ไม่สามารถบอกผู้อื่นได้

1.2.4 การทำตะกร้าหวาย ในชุมชนมีชาวบ้านที่สานตะกร้าหวาย ซึ่งได้รับการส่งเสริม
ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐ โดยตะกร้าที่ผลิตออกมามีคุณภาพดี แต่ราคาค่อนข้างแพง เพราะชาวบ้านต้องซื้อ
โครงตะกร้ามาจากชุมชนอื่น ในราคา 150 บาท/ชิ้น เมื่อสานตะกร้าเสร็จจะขายในราคา 250 บาท/ชิ้น และ
ไม่สามารถขายในราคาที่ต่ำกว่านี้ได้ อีกทั้ง มีหลาย ๆ ชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมความรู้จากหน่วยงานภาครัฐ
จึงผลิตสินค้าออกมาเหมือน ๆ กัน รวมถึงขายการประชาสัมพันธ์ ดังนั้น จึงทำให้จำหน่ายได้ยาก

จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ จึงได้ขอสรุปว่า ประชาชนในพื้นที่ มีความต้องการ
พัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจานจากสับปะรดและมะนาวด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ความเห็นว่า การผลิต
น้ำยาล้างจานสามารถลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนได้ ส่วนผู้หมัก ต้องใช้เวลาในการหมัก จึงทำให้ไม่ทันต่อการใช้
และมีประสิทธิภาพไม่คงที่และไม่เท่าเคมี การแปรรูปอาหาร ต้องใช้ความชำนาญและต้องมีสูตร ซึ่งต้องใช้เวลา
ในการลองผิดลองถูก และการทำตะกร้าหวาย ต้องลงทุนในการซื้อโครงจากชุมชนอื่น สามารถจำหน่ายได้ยาก

2. ขั้นตอนเตรียมการจัดกิจกรรม

จากความต้องการของชุมชน คณะผู้วิจัยได้กำหนดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมและเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเพิ่ม
ความรู้ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะ โดยจัดกิจกรรมจำนวน 2 กิจกรรมดังนี้

2.1 กิจกรรม วางแผนการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะร่วมกัน ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์
ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน

2.2 กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม
เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย รวมถึงการประเมินผลและถอด
บทเรียน

3. ขั้นตอนการเชิงปฏิบัติการ

ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบล
ทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

จากการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์
ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

3.1 การพัฒนาต้นแบบ

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารวิชาการและงานวิจัย พร้อมทั้งพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจาน
เปลือกสับปะรดและมะนาวร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน คุณจุมปี กาจันะ ซึ่งก่อนหน้านี้นักวิจัย ได้ทำน้ำยาล้างจาน
จากมะนาวเพียงอย่างเดียว ในการผลิต 1 ครั้ง จะผลิตได้ 10 ลิตร โดยมีส่วนผสมดังนี้

ตารางที่ 1 ส่วนผสมผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจานสูตรมะนาวจากปราชญ์ชาวบ้าน

ส่วนผสม	ปริมาณที่ใช้
สารเคมี N70	1 กิโลกรัม
เกลือ	1 กิโลกรัม
น้ำต้มจากผลมะนาว	7 ลิตร
น้ำเปล่า	2-3 ลิตร
การเติมน้ำจะขึ้นอยู่กับความหนืดและความเหลวของน้ำที่ผสมได้	

หลังจากได้พัฒนาร่วมกันแล้ว สามารถปรับส่วนผสมในการทำน้ำยาล้างจาน โดยในการผลิต 1 ครั้ง จะผลิตได้ 15-16 ลิตร ดังนี้

ตารางที่ 2 ส่วนผสมผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจาน สูตรน้ำหมักเปลือกสับปะรดและมะนาว

ส่วนผสม	ปริมาณที่ใช้
สารเคมี N70	1 กิโลกรัม
เกลือ	2-3 กิโลกรัม
น้ำหมักจากเปลือกสับปะรด	5 ลิตร
น้ำต้มจากผลมะนาว	5 ลิตร
น้ำเปล่า	4-5 ลิตร
การเติมน้ำจะขึ้นอยู่กับความหนืดและความเหลวของน้ำที่ผสมได้	

ในสูตรใหม่คณะผู้วิจัยและปราชญ์ชาวบ้านได้วิเคราะห์ร่วมกันว่า ได้เพิ่มส่วนผสมใหม่คือ น้ำหมักเปลือกสับปะรด โดยในสับปะรด จะมีกรดซิตริก ที่มีคุณสมบัติในการฆ่าเชื้อแบคทีเรียและไวรัสได้หลายชนิด และช่วยขจัดคราบทำให้คราบต่าง ๆ หลุดออกได้ง่าย และช่วยในการกำจัดกลิ่นได้ดี อีกทั้งในสับปะรด ยังมีเอนไซม์โบรมีเลน ที่มีคุณสมบัติในการช่วยย่อยโปรตีนให้เล็กลง สามารถขจัดคราบสกปรกประเภทโปรตีนที่จัดได้ยากหรือคราบที่ฝังแน่นได้ดี อีกทั้ง สับปะรดเป็นผลไม้ที่มีเยื่อในพื้นที่ และผลผลิตจะได้รับความเสียหายจากศัตรูพืชและสภาพอากาศทุกฤดูกาล และผลผลิตในส่วนที่ได้รับความเสียหายจะไม่สามารถนำไปจำหน่ายหรือใช้ประโยชน์ได้ รวมถึงในช่วงที่ราคาตกต่ำ ทางชาวบ้านจะไม่มีการเก็บผลผลิตไปจำหน่าย เนื่องจากไม่คุ้มค่าต่อค่าแรงงาน จึงมีแนวคิดว่าจะนำสับปะรดมาหมักเป็นส่วนผสมในการผลิตน้ำยาล้างจาน

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยและปราชญ์ชาวบ้าน ยังได้ความรู้ใหม่ร่วมกันว่า หากน้ำยาล้างจานที่ผลิตได้มีความเข้มข้นมาก และเมื่อเติมน้ำแล้วน้ำยาล้างจานมีความเหลวมาก ต้องทำการเพิ่มเกลือเพื่อให้ น้ำยาล้างจานมีความหนืดเพิ่มขึ้น

3.2 การทดลองและปรับปรุง

ผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 50 คน ได้ทำการทดลองใช้น้ำยาล้างจานจากเปลือกสับปะรดและมะนาว โดยวัดผลจากความพึงพอใจของผู้ใช้ ผู้ทดลองใช้ทั้ง 50 คน มีความพึงพอใจในประสิทธิภาพของน้ำยาล้างจาน จากเปลือกสับปะรดและมะนาว เป็นอย่างมาก เมื่อทดลองใช้แล้วมีฟองมาก สามารถจัดคราบสกปรกและคราบมันได้ดีและสะอาด โดยใช้ในปริมาณที่ไม่มากนัก ซึ่งสามารถเทียบเท่าได้กับคุณภาพของน้ำยาล้างจานที่วางขายตามท้องตลาด อีกทั้งยังเป็นน้ำยาอเนกประสงค์ สามารถนำไปซักผ้าและล้างได้น้ำได้เป็นอย่างดี

3.3 การวิเคราะห์ต้นทุนและการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบปริมาณวัตถุดิบ ต้นทุน และจำนวนที่ผลิตได้

ส่วนผสม	สูตรเดิม		สูตรใหม่	
	ปริมาณ	ต้นทุน (บาท)	ปริมาณ	ต้นทุน (บาท)
สารเคมี N70	1 กิโลกรัม	65.00	1 กิโลกรัม	65.00
เกลือ	1 กิโลกรัม	20.00	3 กิโลกรัม	60.00
น้ำหมักจากเปลือกสับปะรด	-	-	5 ลิตร	-
น้ำต้มจากผลมะนาว	7 ลิตร	-	5 ลิตร	-
น้ำเปล่า	1-2 ลิตร	-	7-8 ลิตร	-
จำนวนที่ผลิตได้	10 ลิตร	-	20 ลิตร	-
รวม		85.00		120.00
ราคาต่อหน่วย (1 ลิตร)		8.50		6.00

จากตารางที่ 3 สูตรเดิมจากประชาชนชาวบ้านคือ น้ำยาล้างจานจากมะนาว ใช้ส่วนผสม สารเคมี N70 1 กิโลกรัม เกลือ 1 กิโลกรัม น้ำต้มจากผลมะนาว 7 ลิตร น้ำเปล่า 1-2 ลิตร จากส่วนผสมทั้งหมดสามารถผลิตน้ำยาล้างจานได้ประมาณ 10 ลิตร โดยมีต้นทุนรวม 85 บาท ต้นทุนต่อหน่วย 8.50 บาท และสูตรใหม่ที่คณะผู้วิจัยและประชาชนชาวบ้านได้วิเคราะห์ร่วมกัน คือ น้ำยาล้างจานจากน้ำหมักเปลือกสับปะรดและมะนาว ใช้ส่วนผสมสารเคมี N70 1 กิโลกรัม เกลือ 3 กิโลกรัม น้ำต้มจากผลมะนาว 5 ลิตร น้ำหมักจากเปลือกสับปะรด 5 ลิตร น้ำเปล่า 7-8 ลิตร จากส่วนผสมทั้งหมดสามารถผลิตน้ำยาล้างจานได้ประมาณ 20 ลิตร โดยมีต้นทุนรวม 120 บาท ต้นทุนต่อหน่วย 7.50 บาท จากสูตรใหม่สามารถผลิตน้ำยาล้างจานได้เพิ่มขึ้น 10 ลิตร และมีต้นทุนลดลง 2.50 บาท/ลิตร และเมื่อเปรียบเทียบกับราคาน้ำยาล้างจานในท้องตลาด น้ำยาล้างจานจากน้ำหมักเปลือกสับปะรดและมะนาว มีราคาต่ำกว่าท้องตลาดประมาณ 20-50 บาท

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่ใช้น้ำยาล้างจาน เดือนละประมาณ 1 ลิตร/ครัวเรือน โดยราคาน้ำยาล้างจาน 1 ลิตร เฉลี่ยอยู่ที่ 50 บาท/ลิตร ดังนั้น ใน 1 ปี ทุกครัวเรือนจะต้องซื้อน้ำยาล้างจานอย่างต่ำ 12 ลิตร เป็นจำนวนเงิน 600 บาท และหากผลิตน้ำยาล้างจานจากน้ำหมักเปลือกสับปะรดและมะนาวไว้ใช้เอง

1 ครั้ง จะผลิตได้ 20 ลิตร ใช้ได้ 1 ปี 8 เดือน (20 เดือน) โดยมีต้นทุนในการผลิต เท่ากับ 120 บาท เมื่อเปรียบเทียบระหว่างการซื้อและการผลิตใช้เอง การซื้อใช้ 1 ปี 8 เดือน รวม 20 ลิตร เป็นจำนวนเงิน 1,000 บาท การผลิตใช้เอง 1 ปี 8 เดือน รวม 20 ลิตร เป็นจำนวนเงิน 120 บาท ดังนั้น การผลิตใช้เองสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ 880 บาท/ปี ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายสำหรับการซื้อน้ำยาล้างจานกับการผลิตใช้เอง

รายการ	การซื้อน้ำยาล้างจาน	การผลิตใช้เอง	ผลต่าง
ปริมาณการใช้	20 ลิตร	20 ลิตร	-
ระยะเวลาที่ใช้ได้	1 ปี 8 เดือน	1 ปี 8 เดือน	-
จำนวนเงินที่ซื้อ/ต้นทุน	1,000 บาท	120 บาท	880 บาท

4. ขั้นตอนติดตามการดำเนินงาน

ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้เข้าร่วมโครงการ และคณะผู้วิจัยได้ดำเนินติดตามประเมินผลโดยใช้วิธีสนทนากลุ่ม เพื่อประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานและการวางแผนการดำเนินงานต่อไป พบว่า ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และผู้เข้าร่วมโครงการ ได้รับความรู้และเกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาด้านรายจ่ายครัวเรือน และเกิดกระบวนการประยุกต์ภูมิปัญญาและความรู้ความชำนาญจากประชาชนชาวบ้านไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ภายในชุมชน ดังนี้

4.1 รายงานผลการดำเนินงาน เพื่อนำมาปรับใช้ต่อไป

4.1.1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน อาจเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญในการผลิตของใช้ในครัวเรือนไว้ใช้เอง เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสร้างสังคมสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

4.1.2 ควรให้การสนับสนุนการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือนอื่น ๆ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น

4.2 การวางแผนการทำงานร่วมกัน ดังนี้

4.1.3 ดำเนินการสร้างเครือข่าย ระหว่างคณะผู้วิจัยกับผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนในพื้นที่ เพื่อร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือนอื่น ๆ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น และเพิ่มการผลิตเพื่อจำหน่ายในอนาคต

4.1.4 ดำเนินการนำเสนอเรื่องราวหรือความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ชุมชน ในแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อประชาสัมพันธ์ดึงดูดความสนใจและสร้างช่องทางการจัดจำหน่าย

ภาพที่ 1 กระบวนการผลิตน้ำยาล้างจานด้วยเปลือกสับปะรดและมะนาว
ที่มา: (ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ชุมชนตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ประสบปัญหา 2 ประการ ได้แก่ ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรเสียหายจากศัตรูพืชและสภาพอากาศ ผลผลิตทางการเกษตร เช่น สับปะรดและมะนาว มักได้รับความเสียหายจากศัตรูพืชและสภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย ทำให้ผลผลิตส่วนหนึ่งไม่สามารถนำไปจำหน่ายหรือใช้ประโยชน์ได้ สำหรับปัญหาผลผลิตล้นตลาด ในบางช่วงเวลา ผลผลิตทางการเกษตรมีปริมาณมากเกินไป ส่งผลให้ราคาตกต่ำ และเกษตรกรไม่สามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่เหมาะสม ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยการนำผลผลิตที่เสียหายหรือเหลือใช้ เช่น เปลือกสับปะรดและมะนาว มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจาน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Cohen & Uphoff, 1981) ที่เน้นการให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยชุมชนได้ร่วมกันคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน แต่ยังสร้างโอกาสในการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอีกด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิตพนธ์ ชุมเกต (2560) พบว่า ความร่วมมือของชุมชนนั้นต้องมีปัจจัยในการกระตุ้น และต้องเสริมแรงอยู่ตลอดเวลา และเห็นคุณค่าต่อกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง มีการให้ความรู้ซึ่งกัน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา โดยในการผลิตน้ำยาล้างจานไว้ใช้ในครัวเรือนเอง จะสามารถลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน

และสามารถเปลี่ยนจากเงินที่จะนำไปซื้อของใช้ในครัวเรือนเป็นเงินออมไว้ใช้ในอนาคตได้ อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสร้างสังคมสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับ ศิโรข แทนรัตนกุล และกุสุมา สีดาเพ็ง (2566) การส่งเสริมให้ชุมชนได้มีอาชีพเพื่อเป็นการสร้างรายได้และลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว โดยการส่งเสริมให้มีความรู้ด้านวิชาชีพ และสามารถนำไปประกอบอาชีพเสริมได้ การพัฒนาวิชาชีพให้ชุมชนเพื่อเป็นการสร้างรายได้ และแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน โดยอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกชุมชน หรือวัตถุดิบและวัสดุเหลือใช้ของชุมชนมาสร้างรายได้

จากผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ชุมชนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจานจากเปลือกสับปะรดและมะนาวได้สำเร็จ โดยมีกระบวนการพัฒนา ดังนี้ 1. การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระดมความคิด การตัดสินใจ การทดลองผลิต และการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff (1981) ที่เน้นการให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา 2. การพัฒนาสูตรผลิตภัณฑ์ สูตรน้ำยาล้างจานที่พัฒนาขึ้นสามารถผลิตได้ 20 ลิตรต่อครั้ง ซึ่งมากกว่าสูตรเดิมที่ผลิตได้เพียง 10 ลิตร และมีต้นทุนการผลิตลดลงจาก 8.50 บาทต่อลิตร เป็น 6 บาทต่อลิตร และ 3. การทดลองใช้และประเมินผล ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นถูกทดลองใช้ในครัวเรือนของชุมชนเป็นเวลา 1 ปี 8 เดือน พบว่า สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายครัวเรือนได้ถึง 880 บาทต่อปี เมื่อเทียบกับการซื้อน้ำยาล้างจานจากตลาด ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น (พระครูสาครคุณาภรณ์, 2566) ที่เน้นการใช้ความรู้และประสบการณ์ของชุมชนในการแก้ไขปัญหา และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (McCarthy & Perreault, 1991) ที่เน้นการปรับปรุงและดัดแปลงผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ยังสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Keynes, 1936) ที่เน้นการลดรายจ่ายในครัวเรือนผ่านการผลิตสินค้าใช้เอง ซึ่งช่วยลดภาระหนี้สิน เพิ่มเงินออม และสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัว

องค์ความรู้จากการวิจัยสู่การพัฒนา

องค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถนำไปใช้กับชุมชนบ้านโป่งและบ้านห้วยเคียน ในตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์นี้ดำเนินการโดย ประชาชนชุมชน, ผู้นำชุมชน, กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มพัฒนาสตรี รวม 50 คน ซึ่งชุมชนนี้มีบทบาทสำคัญ ตั้งแต่การระดมความคิด การตัดสินใจ การทดลองผลิต และการประเมินผลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

2. ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

2.1 น้ำยาล้างจานสูตรใหม่นี้ช่วยลดต้นทุนจาก 8.50 บาท/ลิตร เป็น 6 บาท/ลิตร ทำให้ชาวบ้านสามารถผลิตใช้เองได้แทนการซื้อน้ำยาล้างจานจากตลาด

2.2 สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบให้ครัวเรือนอื่นในชุมชนหันมาผลิตใช้เอง

3. การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้

3.1 มีการวางแผนพัฒนา เครือข่ายชุมชน เพื่อขยายผลไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ

3.2 คณะผู้วิจัยเสนอให้จัดอบรมและสร้างเครือข่ายเพื่อให้ชุมชนอื่นนำไปใช้ได้

4. การต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน

4.1 มีแนวคิดขยายไปสู่ การผลิตเพื่อจำหน่าย โดยใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ และงานแสดงสินค้าชุมชน

4.2 ชาวบ้านมีแนวคิดที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น น้ำยาซักผ้า น้ำยาถูพื้น น้ำยาล้างห้องน้ำ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น

5. แนวทางสานต่อและการพัฒนาในอนาคต

5.1 สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์

5.2 ศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ใช้ทรัพยากรเหลือใช้ในชุมชน เพื่อลดขยะและเพิ่มมูลค่าวัตถุดิบท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการวิจัยที่พบว่า ชุมชนตำบลทุ่งก่อเผชิญปัญหาผลผลิตทางการเกษตรเสียหายจากศัตรูพืชและสภาพอากาศ รวมถึงปัญหาผลผลิตล้นตลาด ทำให้ราคาตกต่ำ และชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยการนำผลผลิตที่เสียหายหรือเหลือใช้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจาน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 จัดฝึกอบรมและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบท้องถิ่น เพื่อเพิ่มทักษะและความรู้ให้กับคนในชุมชน

1.2 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อขยายผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปยังชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน

2. จากผลจากการวิจัยที่พบว่า ชุมชนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจานจากเปลือกสับปะรดและมะนาวได้สำเร็จ โดยมีกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาสูตรผลิตภัณฑ์ และการทดลองใช้และประเมินผล ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

2.1 สนับสนุนการผลิตน้ำยาล้างจานจากเปลือกสับปะรดและมะนาวในชุมชนอื่น ๆ ที่มีวัตถุดิบคล้ายคลึงกัน

2.2 จัดทำคู่มือหรือเอกสารเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้ชุมชนอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

2.3 ส่งเสริมการโฆษณาผลิตภัณฑ์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์และงานแสดงสินค้าชุมชน เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายและสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญ คือ การลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนผ่านการผลิตน้ำยาล้างจานจากเปลือกสับปะรดและมะนาว สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน โดยควรให้ความสำคัญกับ การสร้างเครือข่ายชุมชน การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และการประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

1. ศึกษาผลกระทบเชิงลึกเกี่ยวกับการเพิ่มเงินออมและการลดหนี้สินของครัวเรือนในชุมชน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในระยะยาว
2. เปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ เพื่อหาวิธีการที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในปีที่หลากหลาย
3. ศึกษาการนำผลผลิตทางการเกษตรที่เหลือใช้หรือเสียหายมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนและลดปัญหาขยะในชุมชน
4. ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาซักผ้า น้ำยาถูพื้น เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิตพนธ์ ชุมเกต. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระครูสาครคุณาภรณ์. (2566). การบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอกะหุ้มแบน จังหวัดสมุทรสาคร. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 8(5), 220-228.
- รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2560). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 10(1), 994-1013.
- ศิโรช แทนรัตนกุล และกุสุมา สีดาเพ็ง. (2566). การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างงานและรายได้ชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารวิทยาการจัดการและการสื่อสาร, 2(1), 105-128.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงราย. (2567). ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดเชียงราย. <https://www.opsmoac.go.th/chiangrai-dwl-files-442991791952>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2565, 1 พฤศจิกายน). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/258/T_0001.PDF
- อดิสร หนันคำจ. (2565). การสร้างชุมชนนวัตกรรมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทัศน์, 2(1), 35-46.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. Cornell University Press.
- Denzin, N. K. (1970). *Sociological Methods: A Source Book*. Aldine.
- Erwin, W. (1976). *Participation Management: Concept, Theory, and Implementation*. Georgia State University.

Keynes, J.M. (1936, December 13). *The General Theory of Employment, Interest and Money*,
London: Macmillan.

https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_keynestheoryofemployment.pdf

McCarthy, E. J., & Perreault, W. D. Jr. (1991). *Essentials of Marketing* (5th ed.). Irwin.